

Rudolf Brajčić

MANIFEST TRIDESET TROJICE

Dne 17. ožujka 1972. g. skupina teologa objavila je »Manifest trideset trojice protiv rezignacije koja je zahvatila Crkvu«. Ovdje najprije donosimo cjelovit tekst Manifesta, kako ga je u prijevodu objelodanila Kršćanska sadašnjost (Svjedočenje 83/1972.), a zatim nadovezujemo razmišljanjem o samom Manifestu.

*

Katolička je Crkva zahvaćena dubokom krizom autoriteta i povjerenja. Šest godina po svršetku Drugog vatikanskog koncila Treća se rimska sinoda biskupa zaključila bez ikakva opipljiva rezultata.

Crkveni se autoritet u vrijeme Koncila bio usudio na prilično smion način uhvatiti u koštac sa starim i modernim problemima. No sada, tijekom pokoncilske periode, ne čini se više da je crkveni autoritet u stanju da postigne pozitivne rezultate na tako važnim i hitnim sektorima kao što su pravda i mir u svijetu i kriza službi u Crkvi. Tako je zakon celibata, koji je po sebi nešto rubno (marginalno), nezasluzeno postao kriterij crkvene obnove. Sučeljene sa sve većim teškoćama, službene se crkvene vlasti zadovoljavaju s time da jadikuju, izriču upozorenja, izdaju samovoljne (arbitrarne) sankcije. U međuvremenu gledamo kako stalno sve veći broj svećenika napušta svoju službu i prisustvujemo kvantitativnom i kvalitativnom smanjivanju svećeničkih kandidata. Velika zbrka vlada među brojnim članovima Crkve. Mnogi među najboljim pastirima duša imaju osjećaj da su u svojim velikim odgovornostima ostavljeni na cjedilu od biskupa i od teologa. Ako je istina da su se neki biskupi i neke biskupske konferencije ozbiljno suočile s problemima svojih Crkava, ipak treba reći da se veći njihov dio bavio samo problemima drugoga reda. Ako su i našli pozitivna rješenja, ipak su razočarali očekivanja svojih svećenika i svojih vjernika. . . Tako se vjerodostojnost Crkve, koja nije nikad tijekom posljednjih pet stoljeća bila tako visoka kao na početku pontifikata Pavla VI, na zabrinjujući način srozava. Velik je broj onih koji trpe zbog Crkve.

Širi se duh rezignacije. Ako hoćemo — pa makar samo u najopćenitijem smislu — otkriti uzroke te krize autoriteta i povjerenja, ne treba gledati određene osobe ili službenike Crkve, niti ih jamačno treba optuživati za zlonamjernost. Pogreška je prije u samom crkvenom sistemu, koji je u zakašnjenju u odnosu prema svome vremenu i koji nosi u sebi, kao svoju karakteristiku, još uvijek brojne elemente kneževskog apsolutizma. Papa i biskupi, u stvari, apsolutni su gospodari Crkve; usredotočuju u svojoj osobi zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, a da nikakva efikasna kontrola ne može — u određenom broju slučajeva — ograničiti izvođenje tih vlasti (to treba reći unatoč činjenici da su stvoreni brojni posredni organizmi). Izbor njihovih nasljednika provodi se na bazi konformističkih kriterija.

Najčešće pritužbe u Crkvi odnose se na slijedeće točke:

— tajni postupak koji se upotrebljava kod imenovanja biskupa, a da se kod toga ne traži suradnja klera i vjernika koji su direktno zainteresirani;

— manjak jasnoće u crkvenim procesima;

— neprekidno inzistiranje na autoritetu i na potrebi poslušnosti;

— nedostatno motiviranje prava i odluka;

— monarhijski oblik crkvenih položaja, koji prijeti stvarnom kolegijalitetu;

— paternalizam u odnosu prema laicima i nižem kleru, kojima ne preostaje nikakva mogućnost protiv odluke autoriteta;

— činjenica da je sloboda što je Crkva proklamira »ad extra« (prema van) zaniijekana »ad intra« (prema unutra);

— propovijedaju se pravda i mir tamo gdje to ništa ne stoji Crkvu ni njezinu hijerarhiju;

— suočava se s drugotnim problemima, ali se zaboravlja najvažniji problem: projektiranje budućnosti;

— ono malo plašljivih pokušaja teologije da pomogne Crkvi na tom teškom putu primaju se s nepovjerenjem i u obranaškom stavu.

Kao rezultat svega toga javlja se sve naglašenija pasivnost odgovornih crkvenih ljudi i raste apatija javnog mnijenja u odnosu prema onima koji govore u ime Crkve.

Problem se više ne sastoji prvenstveno u onome što se definiralo kao »demokratizacija Crkve«; on je fundamentalniji. Potrebno je neumorno naglašavati, u čemu je, vjerujemo, uzrok aktualnog manjka u pitanju vođenja i vizije u Crkvi: ne samo da je Crkva u zakašnjenju za svojim vremenom, nego je ona ostala u zakašnjenju i s obzirom na svoje poslanje. Veoma često Crkva nije išla onim putem koji ona neprekidno ispovijeda. U toj se tvrdnji slažu i njezini prijatelji i njezini protivnici. Upravo zato se danas može govoriti o kontrastu između obnovljenog interesa za Isusovu osobu i naglašenog gubitka interesa za Crkvu. Posvuda gdje Crkva, umjesto da služi čovječanstvu, izvršava vlast nad ljudima, posvuda gdje se njezine institucije, njezina nauka i njezini zakoni ukazuju kao svrha

samima sebi, posvuda gdje oni koji govore u njezino ime izriču svoja osobna mišljenja i svoje osobne stvari kao zapovijedi Božje ili kao božanske odredbe, Crkva izdaje svoje poslanje, udaljuje od sebe u isto vrijeme i Boga i ljude te ulazi u krizu.

Ta kriza može biti prevladana samo u tolikoj mjeri uolikoj čitava Crkva — papa, biskupi, pastiri, redovnici, teolozi, laici — bude iznova razmišljala o svome *središtu i temelju*, Evandelju Isusa Krista, iz kojega ona vuče svoje podrijetlo, i polazeći od kojega mora ona samu sebe shvaćati u svakoj novoj situaciji. Ovdje ne možemo razvijati što to, teoretski i praktički, znači za pojedince i zajednice, unutar različitih nacija, kultura ili društvenih klasa. Ne želimo ovdje iznositi do potankosti izrađen program. Uostalom, nije ni moguće počinjati s programima, koji se onda nikako ne izvršavaju; potrebno je, radije, odmah od početka odgovarati na neke hitne i važne probleme. Ima li naš apel još neki smisao? Ne treba li radije priznati da premoć i hermetički karakter crkvenih struktura sprečava svaku ozbiljnu reformu Crkve? Postoji li još, u ovaj teški čas, srednji put između rezignacije i revolucije? No može se problem i okrenuti: Nije li moguće da se situacija Katoličke Crkve, opetovano, preoblikuje na dosta munjevit način, od trenutka kad se uspije prevladati sadašnje pomanjkanje vjerodostojnosti te krize autoriteta i povjerenja? Bilo bi uistinu nerazborito očekivati neku promjenu koja bi polazila odozgo.

Mi kao teolozi nemamo nakane uzimati neku voditeljsku funkciju. Ali se ne možemo više apstinirati od toga da se osjećamo suodgovornima za Crkvu. Osjećamo se dužnima da uzmemo kao svoje zabrinutosti velikog broja osoba, kako unutar Crkve tako i onih izvan Crkve, ako na temelju svijesti o našoj zajedničkoj odgovornosti želimo pridonijeti neki prilog, neku orijentaciju, za prevladavanje zastoja i rezignacije, kao što se nadamo.

Što da se radi u ovoj situaciji?

1. *Ne šutjeti*

Zahtevi Evandelja, potrebe i nade našega vremena, u brojnim su slučajevima tako očividni, da bi šutnja iz oportunizma, nebrige ili površnosti značila samo povijesno ponavljanje one grešne šutnje za koju su krivi brojni odgovorni ljudi u Crkvi u vrijeme reformacije.

Zato:

Unutar nacionalnih biskupskih konferencija ne postoji jednodušnost o poduzetim odlukama. Veoma često jedna snažna manjina, a ponekad čak i većina, promatraju određene zakone ili mjere kao opće zlo. Ti biskupi moraju o tim stvarima govoriti javno i truditi se sve otvorenije oko toga da se situacija izmijeni. Nemaju više prava da pred javnim mnijenjem šute o stavovima većine i manjine u odnosu prema odlukama koje su načinile biskupske konferencije. Teolozi ne mogu više, u ime svoga poziva, ostajati na rubu problema crkvenog života. Oni moraju uzeti stav na svoj način, posebno kad su u igri bitni interesi Crkve, ili praktične

točke koje su neposredne posljedice njihove funkcije. Svaki kršćanin, bez obzira da li vrši neku službu ili ne, muž i žena, ima pravo da kaže što misli o Crkvi i o autoritetu, ono što drži da je potrebno načiniti. Tendenciju prema odreknuću treba suzbijati jednakom silom kao i tendenciju prema mrtvilu.

2. *Osobno biti u akciji*

Previše ima katolika koji jadikuju i mrmljaju protiv Rima i protiv biskupa, ali oni sami osobno ne rade ništa. Ne može se optuživati papa ili episkopat ako je bogoslužje u jednoj zajednici dosadno, ako apostolat ne ide, ako je teologija sterilna, ako ima tek nešto malo otvorenosti prema potrebama svijeta, i ako je ekumenska suradnja svedena na minimum.

Zato:

Svaki član Crkve, svećenik, kapelan ili laik, mora se osobno založiti za obnovu Crkve u svome životnom ambijentu, koji god ambijent to bio. Mnoga su važna ostvarenja, u zajednicama i u Crkvi općenito, imala svoj početak u individualnoj inicijativi. U današnjem društvu mogućnosti pojedinaca mogu biti značajne u efikasnom utjecanju na život Crkve. Tako se može načiniti pritisak na različite načine u pogledu što točnijeg bogoslužja, poboljšanja sadržaja propovijedi, boljeg prilagođavanja apostolata, ekumenske integracije mjesnih kršćanskih zajednica i većeg kršćanskog zalaganja u društvu.

3. *Nastupati zajedno*

Ako k župniku dođe jedan član zajednice, on neće postići ništa. Ako ih dođe petorica, bivaju neugodni. Ako ih dođe pedeset, može se dogoditi da se situacija izmijeni. Jedan se izolirani svećenik ne računa. Petoricu se saslušava. Pedesetorica ne mogu biti potučena.

Zato:

Župska, svećenička i pastoralna vijeća mogu postati moćna sredstva obnove u župama, dijecezama i nacijama ako se pojedinci založe s osvjedočenjem i čvrstinom u realizaciji dobro definiranih ciljeva, u svom vlastitom ambijentu ili u Crkvi kao takvoj. Tako su i spontane grupe danas neophodne u tome da se omogući prihvata određenih odluka u Crkvi. Svećenici i njihovi pokreti solidarnosti uspjeli su već u mnogim stvarima u brojnim zemljama. Oni zaslužuju veću potporu i veći publicitet. Ne smije se dopustiti da sektaške tendencije oslabe suradnju među grupama, nego suradnja mora, nasuprot, biti ojačana vizijom zajedničkog cilja. Posebno je potrebno da se održe dodiri između svećeničkih grupa s jedne strane i oženjenih svećenika koji su izgubili svoju službu s druge strane, imajući pred očima pripremu povratka ovih posljednjih u potpunu službu crkvene zajednice.

4. *Smjerati k posrednim rješenjima*

Same diskusije ne dovode ni do kakvih zaključaka. Često je potrebno činjenicama dokazati da se o problemima debatira ozbiljno. Pritisak na crkvene vlasti, u duhu kršćanskog bratstva, može biti legitiman kad odgovarajuće vlasti ne ispunjavaju svoje vlastite dužnosti. Narodni jezik u zajedničkoj katoličkoj liturgiji, promjene u zakonodavstvu s obzirom na mješovite brakove, potvrđivanje tolerancije, demokracije, čovjekovih prava, i mnoge druge inovacije u povijesti Crkve, ne bi nikad bile uvedene bez konstantnog i lojalnog pritiska koji je dolazio od baze.

Zato:

Kad jedna mjera, koju su poduzele odgovorne crkvene vlasti, nije jasno u skladu s Evandeljem, otpor je zakonit, pa i obvezatan. Kad odgovorne crkvene vlasti pretjerano kasne s poduzimanjem hitnih odluka, postoji pravo da se poduzme traženje oko posrednih rješenja koja ne smiju ići na uštrb crkvenog jedinstva. Navest ćemo samo jedan primjer: problem zakona celibata. Dopustivši da je taj zakon tako duboko ukorijenjen u crkvenom pravu i da je postao jedna prisila, ne može se u tom pitanju očekivati neka promjena protivna volji crkvenog autoriteta. Ali to ne znači da u tom pitanju postoji osuda na šutnju i na pasivnost. Svećenik koji je, nakon zrela razmišljanja, odlučio da se oženi, ne može se danas povući u neki skroviti prostor: on ima dužnost da pravovremeno o tom informira svoju zajednicu. Ako ova prihvaća da on ostane s njome, ona mora upotrijebiti sva zakonita sredstva da je svećenik ne napusti. Ono što se povjerava jednome laiku ili jednom oženjenom đakonu (služba riječi, homilija, krst, kršćanski nauk, rad u grupama...) ne može biti uskraćeno jednom oženjenom svećeniku. Pa ni u slučaju ako se sačuva zakon celibata. Sve dotle dok se ne dođe do komunitarnog uređenja o tome problemu u Crkvi, treba savjetovati da se ti svećenici, u međuvremenu, u cilju čuvanja jedinstva Crkve, uzdržavaju od predsjedanja Euharistiji.

Ako je moguće potražiti posredna rješenja za problem svećeničkog celibata, ili za problem juridički, ne manje težak i delikatan, o imenovanju biskupa, što da reknemo onda o drugim problemima, još važnijima, a kod kojih nije u igri nikakva juridička sankcija, kao što su oblici propovijedanja i vjerske pouke, manjine i oni koji su izgurani na rub crkvenog života?

5. *Ne napuštati poprište*

Unutar obnove Crkve najveća napast i najlakši alibi mogu se potražiti u slijedećem razmišljanju: sve to nema nikakva smisla; ne ide se naprijed; bilo bi bolje otići (unutarnja ili vanjska emigracija). Kad čovjek više nema nade, on više ne djeluje.

Zato:

U ovoj fazi zastoja, radi se, prije svega, o tome da idemo naprijed spokojno, u vjeri punoj pouzdanja, i da svatko ostane na svome položaju.

Otpori su normalna stvar. Bez borbe uopće nema obnove. Odlučujuće je da ne izgubimo iz vida cilj na koji smjeramo, da djelujemo spokojno i odlučna duha, i da sačuvamo nadu u jednu Crkvu koja će bolje navješćivati evangeosku poruku, koja će, dosljedno, biti otvorenija, humanija, vjerodostojnija, ukratko, kršćanskija. Odakle proistječu razlozi za našu nadu? Zadržimo nadu: jer budućnost Crkve je već počela; jer volja za obnovom prekoračuje sferu nekih uznapredovalih grupa; jer polarizacija u Crkvi može biti prevladana; jer su mnogi među najboljim svećenicima, biskupima, poglavarima i poglavaricama redovničkih ustanova izričito zatražili duboke preobrazbe; jer Crkva ne može zaustaviti evoluciju svijeta; jer povijest Crkve ide naprijed; napokon i iznad svega zato, što vjerujemo da se sila Evandjelja Isusa Krista očituje u Crkvi, iznad i preko ljudske nesposobnosti i površnosti, iznad i preko naše malenkosti i rezignacije.

17. ožujka 1972.

Potpisi

Jean Paul Audet, Montréal
 Alfons Auer, Tübingen
 Gregory Baum, Toronto
 Franz Böckle, Bonn
 Günther Biemer, Freiburg
 Victor Conzemius, Luzern
 Leslie Dewart, Toronto
 Casiano Floristan, Madrid
 Norbert Greinacher, Tübingen
 Winfried Gruber, Graz
 Herbert Haag, Tübingen
 Frans Haarsma, Nijmegen
 Bas Van Iersel, Nijmegen
 Otto Karrer, Luzern
 Walter Kasper, Tübingen
 Ferdinand Klostermann, Wien
 Hans Küng, Tübingen

Peter Lengsfeld, München
 Juan Llopis, Barcellona
 Norbert Lohfink, Frankfurt
 Richard Mebrien, Boston
 John J. McKenzie, Chicago
 Johann Baptist Metz, München
 Johannes Neumann, Tübingen
 Franz Nikolasch, Salzburg
 Stephan Pfürtner, Fribourg
 Edward Schillebeeckx, Nijmegen
 Piet Schoonenberg, Nijmegen
 Gerard S. Sloyan, Filadelfia
 Leonard Swidler, Filadelfia
 Evangelista Villanova, Monserrat
 Hermann-Josef Vogt, Tübingen
 Boniface Willems, Nijmegen

*

Manifestu 33 teologa ne može se zanijekati osjećaj odgovornosti za sudbinu Crkve, težnja za oslobođenjem evangeoskih snaga od ljudskih elemenata, smjelost da se nešto kaže i nešto poduzme. Teška situacija Crkve pritište potpisnike, oni misle i traže izlaz iz te situacije. Dižu alarm i svima se obraćaju, da u sve uliju svoju tjeskobu, ali i svoju nadu u bolju budućnost. Svima stavljaju u ruke određeni program, koji treba da vitalizira Crkvu i da je opet učini svjedokinjom i izvorom spasenja svijetu u kojem živi.

No koliko god se slažemo s njihovim težnjama za dobro Crkve i koliko god stojimo za njihovim dobrim ciljevima, ipak mislimo da se u Manifest moramo ozbiljno zamisliti.

Crkva je kao mistično tijelo Kristovo organizam (F. Pilgram) u razvoju prema eshatonu kroz vremensko-prostorno dimenzioniranje. Ona je organizam Duha i Ljubavi (J. A. Möhler), koji svojim razvojem, što znači živeći povijest, tu povijest osmišljava. Kada god povijest stigne u dijalektičku životnu raščlanbu, kao što je to bilo na početku u obliku Židovi — pogani ili kao što je to danas u oblicima Istok — Zapad, Rimski Crkva — odijeljene Crkve, vjernici — nevjernici, Crkva, kao organizam Duha i Ljubavi, pozvana je da u ozračju zajedništva bude mjesto ujedinjavanja. U tim časovima Crkva, jer je tijelo čovjekovih sudbina oživljeno Duhom, nužno doživljava problematičnost svoga bića povezanu s ljudskim sudbinama, grči se pod napetostima raznih pozitivnih i negativnih strujanja, izjeda aktivitetima vezanim uz manjke, bilo unutrašnje bilo vanjske, osjeća bolnije nego inače svoj pasivitet koji joj stvara nepremostive probleme, no jače od svega trpi od dezintegriirajućih sila koje nagrizaaju njezino jedinstvo, jedinstvo misli, jedinstvo volje, jedinstvo programa i jedinstvo djelovanja slabeći je tako u izvršenju njezina povijesnog zadatka da bude sabirna točka razdijeljenog i u razne tabore okupljenog svijeta. Zato je sve što danas ne radi na jedinstvu u Crkvi, što unutar Crkve stvara polaritete, što zaoštrava bridove njezine društvene antinomnosti, antipovijesno pa prema tome ne sadrži anticipaciju budućnosti te kao takvo nema što pružiti nadi koja živi od te anticipacije. Manifest koji su potpisala 33 teologa protiv klonulosti u Crkvi, obraćajući se bazi protiv autoriteta, takva je antipovijesna akcija u pravcu lomljenja jedinstva, pa kao takva unosi beznađe u Božji narod te unatoč svojoj temeljnoj nakani Manifest gaji klonulost u dušama.

Manifest je manifest stava, manifest programa, manifest djelovanja. Kako je na teološkom kongresu u Bruxellesu 1970. godine izražen gotovo identičan stav, a i trinaest potpisnika Manifesta sudjelovalo je aktivno na tom kongresu, Manifest ima svoju povijest. On nije izraz časovitog nadahnuća, ne dijete neočekivanosti, ne samo što se tiče njegova kontestatorskog duha, kojim se kao karika veže u već poznati lanac kontestatorskih fenomena, nego također i što se tiče njegova kontestatorskog sadržaja s obzirom na zauzimanje stava prema aktualnoj problematici u Crkvi. To je ono što mu daje veću težinu nego kad se gleda u izoliranosti i odsječenosti od svoga korijena, budući da ga treba uzeti kao crescendo jednog antipovijesnog zbivanja, koje je s vremenom uspjelo bolje se organizirati, jasnije usmjeriti, oštrije definirati sredstva, prikupiti nove sile i proširiti radijus svoga utjecaja. Tendencije slične tendencijama izraženim u Manifestu koje ispoljavaju neki krugovi u manjini, u nereprezentativnim oblicima, bez veze sa svojim okolišem, sad su dobile svoj kontekst zbivanja, svoju točku okupljanja, sad su polarizirane i hoćeš-nećeš dirigitirane iz jednog centra pa počinju dobivati drukčije lice. Tog uklapanja u širenje vala razjedinjavanja i u poopćivanje korozije crkvenog društvenog bića moraju

biti svjesni svi oni koji svoj rad i svoje metode izrazuju riječima Manifesta: ne šutjeti nego javno govoriti što tko misli o Crkvi i autoritetu, kao i o njegovu djelovanju; treba praviti pritisak za bolju liturgijsku, kultnu uopće, apostolsku i socijalnu situaciju u župskoj ili u kojoj drugoj zajednici; ako pojedinac ne uspije s protestom, neka sabere za zajednički protest još njih pet pa i pedeset ako drukčije ne ide; oženjene svećenike treba rehabilitirati itd.

Takvim je stavom jače nego drugim dosadašnjim sličnim stavovima stvorena u Crkvi situacija osporavanja kao egzistencijalna kategorija kršćanina ovoga časa koja ga negativno određuje u odnosu prema povijesnom zbivanju njegova posebničkog kršćanskog bitka i Crkve kao cjeline. Slobodna odluka 33 teologa učinjena i izražena u krilu crkvene zajednice ne može ne djelovati pozitivno te kao prethodna datost ne može a da od sada ne omeđuje unutrašnji prostor samoodlučivanja pojedinca koji pripada toj zajednici. Takva je odluka bez sumnje zahtijevala da se prije njezina donošenja dobro obavi »razlikovanje duhova« i u unutrašnjoj sbranosti u prostorima Duha razluče glasovi naravi situirane u područje grijeha svijeta od glasova te iste naravi situirane u Isusa Krista. »Narav (situirana u grijeh svijeta) je lukava, i mnoge privlači, zapliće u mrežu, i vara, i uvijek ima sebe za cilj: no milost hoda bezazleno, i uklanja se svakoj sjeni zla, ne smjera na prijevare, i sve radi jedino radi Boga, u kom se konačno i smiruje.«¹ Težiti za dobrim i u svojim činima ili riječima iznositi nešto dobra na vidjelo nije dovoljno da nam riječi ili čini budu opravdani pa se zato pod vidom dobra mnogi prevare. Treba svoje djelovanje posve smjestiti u svjetlo i kraljevstvo Sina Božjega gdje se po krštenju nalazi »prenesen iz tame i grijeha« i naš kršćanski bitak, treba ga smjestiti izvan sjenovitih predjela lakoumnosti, laskavog štovanja, priklanjanja vlastitim željama i vanjskim utjehama te integralno biti u onome što je Isusa Krista. Da danas kršćanski mislimo i djelujemo, nije dovoljno znati da je društvo budućnosti društvo sukoba, nego treba još ispitati razine i granice tih sukoba u konkretnim situacijama, ne primjenjujući pritom mehanički opća načela. Sukob je samo onda parametar budućnosti i znak zdravog rasta kad uklanja stvarno štetno, a ne prividno štetno. Stav i rad hijerarhije danas Manifest ocjenjuje klonulošću i pasivnošću te poduzima mjere da tome stane na kraj kako bi se Crkva vitalizirala. A što ako stav i rad hijerarhije u ovaj čas predstavlja evanđeosku krepost strpljivosti ostvarenu u gospodarenju samom sobom i u situacijama u kojima se nalazi i djeluje, pita Wenger.²

Potpisnici Manifesta odlučili su se za metodu pritiska koja bi požurila konkretne rezultate na važnim područjima pravde i mira u svijetu, pomogla izići iz zapomaganja i pometnje, pokazala bitno, razlučivši ga od drugotnog, a nadasve trgla iz klonulosti i svećenike i biskupe. Metoda pritiska nije u Crkvi novost. Tijekom povijesti češće se javlja u kritičnim

¹ *Nasljeduj Krista*, III. 54, 2.

² *La Croix*, 7. travnja 1972.

časovima, a ostala nam je u nelijepoj uspomeni. Pritisak je društveni akcijski modalitet bez kojeg je u doba pluralizma političkih zamisli, ekonomskih planova i kulturnog vrednovanja teško zamisliti razvoj društva na demokratskom temelju. Uvjetovan je raznolikošću ideja i konkretnih ciljeva, ali je izvođen živim određenim ljudima kao subjektima djelovanja, jer ideje i konkretni ciljevi samo po subjektima djelovanja postaju djelotvorni i samo su po njima sposobni promijeniti stvarnost. No za tom promjenom stvarnosti pritisak ne ide, i to treba naglasiti, direktnim mijenjanjem misli i osjećaja ljudi, njihova mentaliteta i individualnih opredjeljenja. Takvo mijenjanje, jer se nitko iznutra ne mijenja preko noći, zahtijeva dulji psihološki proces, za što pritisak, koji računa na brz tempo, nema vremena. Pritisak prvenstveno ide za smjenom vodećih ljudi, bilo naglo i odjednom (kao npr. obaranjem vlade), bilo postupno (kao npr. za uvođenjem drugih ljudi na rukovodeća mjesta pod istom vladom). Manifest ne ide za naglim preokretom, nego za postupnim dovodenjem drugih ljudi na biskupska mjesta i za reintegriranjem oženjenih svećenika u crkvenu službu. Međutim, ono što je bitno demokraciji očituje se gotovo protubitnim hijerarhiji koja je kolegijalna pod jednom glavom kao počelom svoga jedinstva pa, prema tome, u svom sustavu neshvatljiva s članovima dijametralno oprečnih stavova u temeljnim pitanjima, rješenjima i provedbama tih rješenja, što je sili na to da čuva homogenost svojih članova kao naravan potporanj svoga jedinstva i djelovanja, a čime se zatvaraju vrata ubacivanju i nametanju članova izvana. Nije stoga čudo da sam Manifest uz pritisak za izmjenju kadra dodjeljuje mnogo prostora pritisku na području prementaliziranja crkvenih službenika. No to je u svako doba ne samo nepsihološki nego psihološko-nasilnički način djelovanja, a u doba demokracije pravo je očitovanje tendencije teroriziranja duhova.

U vezi s time vrijedno je postaviti pitanje da li kolege potpisnici pristaju da onaj dio vjernika koji ne odobrava njihovo djelovanje vrši pritisak na njih kao profesore na onaj isti način koji im oni predlažu da vrše pritisak na svoje župnike s kojima nisu posve zadovoljni i da li uzakonjuju pritisak kao metodu kršćanske renesanse i u vrijeme kad bude uspostavljena uprava u društvo »normalno« smještena klera, budući da se i u takvom kleru predviđa mnogo učmalosti i apostolske površnosti, što nužno vodi stagnaciji. Uostalom, teško možemo neovisno od svega rečenoga vjerovati da bi pritisak bio lijek za onako žalosno stanje Crkve kako ga opisuje Manifest, osim ako su potpisnici pronašli Arhimedovu točku s koje bi se Božje kraljevstvo moglo pokrenuti i promovirati. Manifest je, doduše, polugom zapeo o hijerarhiju i njezino vodstvo. Ali kao da ona može s nešto boljim dekretima kao bajunetama unositi Božje kraljevstvo u ljudska srca!

Manifest ne optužuje za krizu autoriteta i pouzdanja određene osobe ili nositelje autoriteta. Ipak, po Manifestu vodeći ne surađuju s klerom i sa zainteresiranim laicima; u crkvenim procesima ne postoje dokazi; propovijeda se pravda ondje gdje Crkva nije odgovorna za nepravdu, u pro-

tivnom slučaju propovijed se izostavlja. Za stanje u Crkvi Manifest optužuje sam sustav uprave. Ipak je po sudu potpisnika vodstvo Crkve za vrijeme Koncila, koji je djelovao u istom sustavu, bilo izvanredno djelotvorno. Manifest zamjera vodstvu što celibat, koji je po sebi marginalna stvar, smatra kriterijem crkvene obnove. Ipak se iz zauzimanja potpisnika za oženjene svećenike vidi da pitanje celibata smatraju važnom stvari za crkvenu objavu. Budući da su potpisnici teolozi, ne žele se nametati za vođe. Ipak daju prilično razgrađen program djelovanja, formom vrlo sličan radnim programima političkih stranaka, i svi smo mi s pojavom Manifesta osjetili akciju u Crkvi, a ne teoriju o Crkvi i o njezinoj obnovi. Po Manifestu pritisak na autoritet može biti zakonit, kad vodstvo zataji. Ipak ne donose nikakva dokaza da je vodstvo zatajilo osim krize u Crkvi i to što Treća sinoda biskupa nije uspjela da svijet izvuče iz nepravde i svećenike iz svećeničke krize.

Sva su ta predbacivanja autoritetu u Crkvi uz cijenu većih i manjih nelogičnosti, međutim, shvatljiva kad se uzme u obzir da Manifest ne zapaža kako je kriza u Crkvi usko povezana s krizom u svijetu i od nje neodvojiva i kako euforija duha Vat. II, koja je išla za reformom Crkve, ne opada kao izolirani fenomen, nego kao fenomen artikuliran u širi fenomen reformizma danas, na koji svakako spada strujanje liberalnih američkih intelektualaca i studentski val od svibnja 1968. U želji da svijet dovedemo k Bogu, u tolikoj smo mjeri sebe uvjerali o tome da je Crkva daleko od svijeta i da mu se otuđila da više i ne primjećujemo u kolikoj mjeri Crkva diše svijetom i da više ne pokušavamo fenomene unutar Crkve tumačiti svijetom kao da je Crkva srednjovjekovni zamak u kojem nema daha modernoga grada. Budući da je ipak svijet u nama moderan svijet, tehnički svijet, konzumni svijet, svijet represivne civilizacije, svijet seksualne eksplozije, svijet sekularne orijentacije, postali smo neshvatljivi sami sebi. Ne znamo što smo. A što je najgore, time je prekinut proces kristijaniziranja današnjeg svijeta, koji se inače vrši tako da elemente svijeta koji su nužno u Crkvi, jer vjernici ne čuče izvan svemira, pokušavamo analizirati i pokristoviti. I jer ne pokristovljujemo današnji svijet u nama, današnji svijet u nama nas svjetovnjači.

Njemačka biskupska konferencija od 13. travnja ove godine pita potpisnike Manifesta: što znači njihov govor o »crkvenom sistemu« kao korijenu svih zala? Ne želi li se tim izrazom možda reći da se u Crkvi prije svega radi o vlasti i o njezinoj razdiobi? I doista, problem vlasti u Crkvi danas je toliko obrađen da se o vlasti u Crkvi može jasno govoriti — i što se tiče njezinih subjekata i što se tiče njezine naravi — pa je čudno da potpisnici o njoj tako ne govore nego se služe općenitim frazama (»papa i biskupi su apsolutni gospodari«, »u njihovim je rukama koncentrirana sva moć« itd.) ostavljajući čitaoca Manifesta u sumnji da li se bore samo za demokratskiji način upravljanja ili i za uzimanje učešća u samoj vlasti Crkve. Time se Manifest izložio dvostrukoj oporbi: oporbi biskupa, kojima ne pruža jamstvo da se u Manifestu radi o programu djelovanja

usklađenu s ispravnim gledanjem na misterij Crkve, i oporbi vjernika, osobito mladih, koji više ne žele da se s njima manipulira, nego traže jasne ciljeve za radove na njihov račun. Spasenje nije apstraktan realitet, nego konkretno povijesno djelo. Ono je Krist svećenik, pastir i prorok u svojoj akciji spasavanja. Ako je ono posadašnjeno, onda je ono posadašnjeno u svojoj konkretnoj strukturi pa pod sakramentalnim oblicima, po kojima se to djelo posadašnjuje, valja naći i Krista svećenika, i Krista kralja, i Krista proroka, a ne samo njegovu žrtvu odsječenu od njegove svećeničke, pastirske i učiteljske osobe, jer je djelo spasenja osobni svećenički i eminentno pastirski čin.³ Uz sakramentalne prilike kruha i vina, koje označuju Tijelo i Krv Gospodinovu, treba još prisloniti sakramentalne prilike biskupskog kolegija s njegovom glavom, koje označuju javnu osobu Krista svećenika, pastira i učitelja. Tek hostijom i biskupima s Papom imamo posadašnje djelo otkupljenja. U Crkvi se nikad ne može raditi o vlasti a da se ujedno ne radi o djelu spasenja. Zato smo ljubomorni na vlast u Crkvi kao na svoje spasenje pa nam neizdiferenciran govor o njoj stvara mučninu i pokreće na smalaksalost.

³ »Dobri pastir daje život svoj za ovce«, Iv. 10, 11.